

เรื่อง เมืองคนที : เมืองที่ถูกจารไว้ในจารึกสมัยสุโขทัย

รายละเอียด

เมืองคนที ตั้งอยู่ในเขตตำบลคนที ริมฝั่งแม่น้ำปิงทางด้านตะวันออก เยื้องตรงข้ามกับวัดวังพระธาตุลงมาทางใต้ประมาณ 8 กิโลเมตร แม้ไม่มีการตรวจพบร่องรอยของคูน้ำและคันดิน แต่เหนือบ้านโคกขึ้นไปมีร่องรอยบริเวณที่มีคูน้ำโดยรอบ มีผู้พบซากเจดีย์ร้าง และเศษโบราณวัตถุเป็นจำนวนมากในป่าก่อนจะถูกปรับไถให้โล่งเตียน โดยเฉพาะบริเวณวัดกาตั้งได้ปรากฏร่องรอยบริเวณที่มีคูน้ำโอบล้อม มีซากโบราณสถานและเศษโบราณวัตถุ โคนหินต่าง ๆ แม้จะถูกชาวบ้านปรับไถที่ดินทำไร่ ทำนา จนหมดสิ้น แต่ยังมีคำบอกเล่าของคนเก่าคนแก่ว่าเคยมีร่องรอยของถนนโบราณที่ตัดมาจากเมืองกำแพงเพชรถึงเมืองคนที ทำให้สันนิษฐานได้ว่าบริเวณนี้อาจเป็นที่ตั้งของเมืองคนทีในสมัยโบราณ

แม้จะไม่มีร่องรอยของคูน้ำและคันดินในเขตตำบลคนทีเป็นหลักฐานว่าเป็นที่ตั้งของเมืองคนทีอย่างแท้จริง แต่ก็พบว่ายังมีซากโบราณอีกหลายแห่งในท้องถิ่นนี้ มีการพบซากโบราณสถานทั้งแบบกำแพงเพชรและสุโขทัย เช่น ที่วัดกาตั้งยังมีฐานวิหารเหลืออยู่ และที่วัดปราสาทซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำปิงในปัจจุบันยังมีซากเจดีย์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และจากการสำรวจของนักประวัติศาสตร์ ได้แก่ อาจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม ได้ให้ข้อสังเกตไว้

ว่า ได้จากบริเวณบ้านโคกลงไปยังไม่ปรากฏพบร่องรอยของเมืองโบราณในสมัยสุโขทัยจนถึงเมืองพระบางที่นครสวรรค์ หลักฐานและข้อมูลเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นเด่นชัดว่าบริเวณดังกล่าวในเขตตำบลคณฑีเป็นเขตของเมืองโบราณคณฑีทั้งสิ้น

เมืองคณฑี คงเป็นเมืองใหญ่เมืองหนึ่งในแคว้นสุโขทัย แต่พอมาถึงสมัยอยุธยาคงได้รับภัยสงครามหรือเกิดการร้างเมือง ทำให้เมืองใหญ่ลดฐานะลงมาเป็นชุมชน

หลักฐานสำคัญที่กล่าวมาถึงเมืองคณฑี คือศิลาจารึก ซึ่งกล่าวถึงเมืองคณฑี คือศิลาจารึกหลักที่ 1 (พ่อขุนรามคำแหง) และจารึกหลักที่ 3 (นครชุม) ซึ่งถือเป็นหลักฐานสำคัญและแสดงให้เห็นว่าเมืองคณฑีมีพัฒนาการมาตั้งแต่ครั้งโบราณ และมาเจริญรุ่งเรืองในสมัยกรุงสุโขทัย

ศิลาจารึกหลักที่ 1 (พ่อขุนรามคำแหง) พ.ศ. 1835 ด้านที่ 4 กล่าวถึงอาณาเขตของบ้านเมืองในสมัยสุโขทัย บ้านเมืองอยู่รวมกันอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข เจริญรุ่งเรือง ในน้ำมีปลาในนามีข้าว มีป่าหมีป่าพลูอยู่ทั่วทุกหนแห่ง มีอาณาเขตกว้างขวาง โดยเฉพาะในบรรทัดที่ 19-20 กล่าวถึงอาณาเขตทางทิศใต้ไว้ว่า “เบื้องหัวนอนรอดคณฑีพระบาง แพรกสุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ผังทะเลสมุทเป็นที่แล้ว” ขยายความจากจารึกนี้ ได้ความว่า อาณาเขตทางด้านทิศใต้ของกรุงสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชนั้น กินอาณาเขตตั้งแต่เมืองคณฑี (กำแพงเพชร) พระบาง (นครสวรรค์) แพรก (สวรรคบุรี) สุพรรณภูมิ (สุพรรณบุรี) ราชบุรี เพชรบุรี ลงไปถึงนครศรีธรรมราช ตลอดจนแหลมมาลายู

ศิลาจารึกหลักที่ 3 (นครชุม) พ.ศ. 1900 เป็นศิลาจารึกที่พระยาสิทธิเสด็จมาประดิษฐานพระธาตุและปลุกพระศรีมหาโพธิ์ที่เมืองนครชุม เมื่อ พ.ศ. 1900 พร้อมทั้งจัดทำศิลาจารึก มีข้อความสรุปได้ดังนี้

1. พระยาสิทธิ ได้ขึ้นเสวยราชย์ครองกรุงสุโขทัย โดยการสนับสนุนของบรรดาเจ้าเมืองและมิตรสหายต่าง ๆ
2. ได้นำพระมหาธาตุและต้นศรีมหาโพธิ์ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้จากลังกาเทวีมาประดิษฐานไว้ที่เมืองนครชุม
3. การนับอายุเฉลี่ยของผู้คนจะลดทอนไปอีก 1 ปี จาก 100 ปี เหลือ 99 ปี
4. ความศรัทธาในพุทธศาสนาจะลดน้อยถอยลงไป ศีลจะเหลือน้อย การแต่งกายของพระสงฆ์จะเหลือเพียงผ้าเหลืองที่เห็นหูไว้เท่านั้น โลกจะถูกกาลล่มสลาย บรรดาพระธาตุจะมารวมกันที่พระบรมธาตุนครชุม แล้วไฟบรรลัยกัลป์ก็จะเผาไหม้พระบรมธาตุและล้างโลกให้สิ้นสุดไปพร้อม ๆ กัน
5. ได้เล่าย้อนถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหง ว่ามีอาณาเขตกว้างขวาง เมื่อสิ้นยุคของพ่อขุนรามคำแหงแล้ว บ้านเมืองในแคว้นได้แตกเป็นเมืองต่าง ๆ ตั้งตัวเป็นอิสระ ซึ่งในบรรดาของเมืองที่ตั้งตัวเป็นอิสระนั้นมีเมืองคณฑีรวมอยู่ด้วย

จารึกหลักที่ 3 (จารึกนครชุม) ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 19 จารึกไว้ว่า “เมืองคณฑี พระบางหาเป็นขุนหนึ่ง เมืองเชียงของหาเป็นขุนหนึ่ง... เป็นขุนหนึ่ง เมืองบางพานหาเป็นขุนหนึ่ง เมืองบางฉล้งหาเป็นขุนหนึ่ง ต่างทำเนาทำตนเขาอยู่”

ความหมายจากจารึกหลักนี้ ได้ความว่า “เมื่อสิ้นสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช อาณาจักรสุโขทัยได้แตกแยกเป็นเสี่ยง ๆ บรรดาหัวเมือง ได้แก่ เมืองคณฑี (กำแพงเพชร) พระบาง (นครสวรรค์) เชียงทอง (ตาก) เมืองบางพาน (กำแพงเพชร) และเมืองบางฉลุง (สุโขทัย) เมืองต่าง ๆ เหล่านี้ต่างตั้งตัวเป็นรัฐอิสระไม่ยอมขึ้นแก่กรุงสุโขทัย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในช่วงสมัยพระยาสิทธิเมืองคณฑีคงมีเจ้าเมืองที่มีความเข้มแข็งขึ้นปกครองบ้านเมือง มีความเจริญรุ่งเรืองจนกล้าที่จะตั้งตนเป็นอิสระจากการปกครองของกรุงสุโขทัยได้ จนเป็นเหตุให้พระมหาธรรมราชาลิไทต้องมาปราบปราม

หลักฐานจากศิลาจารึกทั้ง 2 หลักดังกล่าว ย่อมแสดงให้เห็นว่าเมืองคณฑีเป็นเมืองที่มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณ เคยรุ่งเรืองในสมัยพ่อขุนรามคำแหง และเจริญรุ่งเรืองสูงสุดจนแยกตนเป็นเมืองอิสระในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท ก่อนที่จะเข้ามาสวามิภักดิ์อีกครั้งหนึ่ง และเมื่อสิ้นยุคของพระมหาธรรมราชาลิไทแล้ว เมืองคณฑีก็เสื่อมความสำคัญลง จากเมืองกลายเป็นชุมชนใหญ่ริมแม่น้ำปิง

คำสำคัญ : คณฑี

ที่มา : สันติ อภัยราช. (2549). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญาตำบลคณฑี อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร. กำแพงเพชร: สภาวัฒนธรรมจังหวัดกำแพงเพชร.

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2020-03-11

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=1374&code_db=610001&code_type=01